

Vlaams
Parlement

ingediend op **496** (2020-2021) – Nr. 1
19 oktober 2020 (2020-2021)

Voorstel van resolutie

van Katia Segers, Hannelore Goeman, Hannes Anaf en Freya Van den Bossche

over een gecoördineerde
en transversale aanpak van cyberpesten

TOELICHTING

Pesten – het doelbewust en herhaaldelijk kwetsen van een specifiek persoon – is een wijdverspreid maatschappelijk probleem: op school of op de werkvloer, in de jeugd- of sportvereniging enzovoort. Zodra er sprake is van sociale interactie, steekt pestgedrag de kop op.

We leven niet langer met media, maar in de media: vanaf het moment dat we 's ochtends wakker worden tot we gaan slapen, luisteren we naar de wekkerradio, checken we onze mails, updaten we onze Facebookpagina, sms'en, tweeten, instagrammen, snappen, tiktokken en chatten we, kijken we televisie en daten we zelfs online. Daarbij worden we gevolgd door onze activitytrackers en andere slimme apparaten. In onze digitale samenleving speelt een groot deel van ons leven in de media zich dan ook steeds meer online af.¹ Samen met die technologische innovaties die ons (sociaal) leven vergemakkelijken en verrijken, steken ook maatschappelijke uitdagingen en problemen de kop op, zoals het fenomeen van cyberpesten. Het pesten via elektronische communicatiemiddelen is een zeer complexe problematiek.²

Hoewel mensen online ook slachtoffer kunnen worden van pesterijen door onbekenden uit de hele wereld, is cyberpesten vaak een digitale uitloper van het klassieke pesten in het dagelijkse leven. Tegelijk zijn er ook enkele onderscheidende kenmerken die maken dat de impact van cyberpesten op slachtoffers vaak veel ingrijpender is dan die van het klassieke face-to-face pesten³:

- cyberpesters hebben meer mogelijkheden en kanalen om te pesten: het pestgedrag blijft dus niet beperkt tot een bepaalde sociale setting (de school, vereniging, werkvloer enzovoort), maar kan via internet en mobiele telefoon continu voortgezet worden. Dat wordt verder in de hand gewerkt door de sterke toename van mobiel internetgebruik.⁴ De constante mogelijkheid om door de pestkop gecontacteerd te worden, zorgt bij het slachtoffer van cyberpesten voor een niet te onderschatten extra stress ten opzichte van het klassieke pesten;
- cyberpesters kunnen (relatief) anoniem te werk gaan – door online een pseudoniem te hanteren, of een onbekend nummer of speciaal gecreëerde e-mailaccount te gebruiken enzovoort – waardoor het voor het slachtoffer, maar ook voor de autoriteiten, soms moeilijk te achterhalen is wie achter de pesterijen zit. Niet zelden veroorzaakt de moeilijke identificeerbaarheid van de dader extra gevoelens van machteloosheid en frustratie bij het slachtoffer;
- cyberpesterijen zijn vaak langdurig zichtbaar: elektronische berichten zoals beledigende commentaren of een haatpagina kunnen gedurende relatief lange tijd online blijven staan, en voor een grote en diverse groep internetgebruikers

¹ Van de Vlamingen gebruikt 91 procent maandelijks minstens één sociaalmedianetwerk en 57 procent gebruikt zelfs minstens vier verschillende socialemediakanalen. Bovendien blijkt uit eerder onderzoek dat – naast informatie opzoeken – communiceren de voornaamste online activiteit is van de Vlaming. Vandendriessche, Karel en De Marez, Lieven (eds.). imec.digimeter 2019. Digitale mediatrends in Vlaanderen, p. 32.

² In zeer algemene termen kan worden gesteld dat het gaat om pesten via internet of gsm. Het gaat echter in de praktijk om zeer uiteenlopende media, van mobiele telefoon (sms), e-mail, applicaties voor instant messaging (Facebook Messenger, WhatsApp, Snapchat, Skype enzovoort) en sociaalnetwerksites (Facebook, Twitter, Instagram, TikTok enzovoort), tot blogs, fora, chatrooms, onlinegames en virtuele werelden. Ook de aard van het pesten varieert sterk: het kan gaan om schelden, dreigen, negeren of roddelen, maar ook het verspreiden van persoonlijke gesprekken of (gemanipuleerde) foto's, het sturen van ongewenste seksueel getinte berichten of expliciete foto's, het creëren van een haatpagina enzovoort. Vandebosch, Heidi en Van Cleemput, Katrien. 'Defining cyberbullying: a qualitative research into the perceptions of youngsters'. In *CyberPsychology & Behavior*, 2008, 11(4), p. 499–503.

³ Voor de krachtlijnen, zie: Walrave, Michel en Van Ouytsel, Joris. Mediawijs online. Jongeren en sociale media. Leuven, LannooCampus, 2014, p. 102-106; Zes jaar onderzoek naar cyberpesten in Vlaanderen, België en daarbuiten: een overzicht van de bevindingen (white paper, 16 november 2012, Antwerpen).

⁴ Het gebruik van smartphones blijft gestaag toenemen. In 2017 gaf 77,7 procent van de Vlamingen aan te beschikken over een smartphone. In 2019 blijkt dat aandeel nog gegroeid te zijn naar 90 procent. Bovendien beschikt 100 procent van de Vlamingen over een zogenaamd 'slim toestel' in huis. imec.digimeter 2017. Measuring digital media trends in Flanders, p. 30 en 44; imec.digimeter 2019. Digitale mediatrends in Vlaanderen, p.21.

- zichtbaar blijven. Een gênante foto die op een sociaalnetwerksite gepost wordt, bijvoorbeeld, kan gemakkelijk gedeeld en verspreid worden door derden (cfr. het fenomeen van secundaire sexting). Zo kunnen slachtoffers jaren na het pestgedrag nog geconfronteerd worden met eerdere feiten;
- daders worden niet onmiddellijk geconfronteerd met hun acties: ze zien niet welke schade ze aanrichten en kunnen moeilijk beoordelen of ze met bepaalde daden over de schreef gegaan zijn. Onderzoek wijst dan ook uit dat cyberpesters vaak minder spijt hebben van hun daden dan traditionele pesters.

Hoewel het beschikbare cijfermateriaal fragmentarisch is, wijst alles erop dat cyberpesten een significant probleem is in en van onze gedigitaliseerde samenleving. Bij Europese jongeren tussen 11 en 16 jaar steeg de kans om blootgesteld te worden aan cyberpesten tussen 2010 en 2014 van 8 naar 12 procent.⁵ Uit het Vlaamse DICA-onderzoek (Developmental Issues in Cyberbullying amongst Adolescents) blijkt dan weer dat in 2012 al 11,1 procent van de 9-tot-16-jarigen in de zes maanden vóór de enquête slachtoffer was geweest van cyberpesten.⁶ Ondanks de verschillende preventie-initiatieven van de afgelopen jaren, blijft dat percentage relatief stabiel. Het Cyber-Shoc-schoolonderzoek (Cyber Bullying and Emotional Reactions in School, Home and Organizational Contexts), dat in de periode mei 2015 tot mei 2016 bij 1700 leerlingen uit het eerste middelbaar peilde naar gebeurtenissen, emoties en ervaringen bij pesten en cyberpesten, stelde vast dat (cyber) pesten doorheen de tijd minder gerapporteerd werd. Dat kan mogelijk deels het gevolg zijn van een meeteffect, namelijk een vorm van vragenlijstmoeheid. Toch bleek dat de groep van intensief gepesten en systematische pesters stabiel is gebleven.⁷

Om tot een efficiënte aanpak van cyberpesten te komen is het belangrijk om te onderkennen dat ook volwassenen niet gespaard blijven van (cyber)pestgedrag. Daarom moet de komende jaren ingezet worden op het in kaart brengen van dat fenomeen onder volwassenen.⁸ Het onderzoek – al dan niet in internationale samenwerkingverbanden – naar cyberpesten, en meer bepaald naar meldingspistes, copingstrategieën van slachtoffers én daderaanpak, moet verder uitgebouwd worden.

Tegelijkertijd moet op basis van de beschikbare kennis van de problematiek en de beperkte evidencebased interventies die ontwikkeld werden, geëvalueerd worden wat al dan niet werkt bij de preventie, melding en aanpak van cyberpesten. De aanpak daarvan moet gebeuren vanuit een 'multistakeholders governance'-perspectief, namelijk een globale aanpak waarbij alle belanghebbenden betrokken worden en verantwoordelijkheid opnemen: de overheid, de scholen en ouders, het werkveld, het middenveld, de media enzovoort.

Binnen dat 'multistakeholders governance'-perspectief moet aandacht gaan naar de acties die ondernomen worden in scholen, bijvoorbeeld het inzetten op een disciplinerende, no-blame of herstelgerichte aanpak. Bij zo'n aanpak worden antwoorden

⁵ Livingstone, Sonia, Mascheroni, Giovanna, Ólafsson, Kjartan, Haddon, Leslie et al. Children's online risks and opportunities: comparative findings from EU Kids Online and Net Children Go Mobile (november 2014), p. 20.

⁶ Zes jaar onderzoek naar cyberpesten in Vlaanderen, België en daarbuiten: een overzicht van de bevindingen (white paper, 16 november 2012, Antwerpen), p. 5.

⁷ Dat blijkt uit de algemene resultaten van het Cyber-Shoc-onderzoek, een enquête van de Universiteit Antwerpen over online en offline ervaringen van jongeren. Bij de wave in het voorjaar (april-mei) 2015 geeft 15,3 procent van de bevroegde leerlingen aan dat ze online gepest werden; in het najaar (oktober-november) 2015 is dat 12,1 procent; in het voorjaar (april-mei) 2016 komt dat aantal nog op 10,2 procent. Toch blijft de groep van intensief gepesten en systematische pesters over die periode stabiel. Het onderzoek kan online geraadpleegd worden op: <https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container33356/files/Infographic%20eindrapport%20scholen.pdf>.

⁸ Uit een bevraging rond ICT-gebruik op het werk blijkt dat 5 procent van de bevroegde werknemers geconfronteerd wordt met cyberpesten. De eerste onderzoeksbevindingen van de Cyber-Shoc-bevraging bij Vlaamse werknemers (dataverzameling april-mei 2015), kan online geraadpleegd worden op: <https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container33356/files/Infographic%20ICT%20gebruik.pdf>.

gezocht op de volgende vragen: in welke situatie wordt voor een bepaalde strategie gekozen en welk effect sorteert dat? Maar daarnaast moet ook veel aandacht zijn voor de thuissituatie of de werkvloer.

Ten slotte moet ook verder uitgediept worden welke initiatieven online ontplooid kunnen worden, via met name de technologieën die beheerders van onlineplatformen kunnen inschakelen om die omgevingen zo veilig mogelijk te maken. Een voorbeeld daarvan is het gebruik van nudging, waarbij gebruikers die negatieve boodschappen willen posten, door aanpassingen in de opbouw van platformen ertoe worden aangezet om voor positievere zaken te kiezen. Andere voorbeelden zijn een strengere 'default privacysetting', het aanbieden van positieve emoticons en het vermijden dat gebruikers anoniem boodschappen kunnen posten.

De oprichting van een onafhankelijk, multidisciplinair Vlaams kenniscentrum (cyber) pesten dat alle beschikbare knowhow en tools bundelt en ontsluit voor de relevante actoren (scholen, jeugd-, sport- en socioculturele verenigingen, werkgevers, zorgverstrekkers enzovoort), is daarbij onontbeerlijk. De doorstroming van kennis en best practices, en het creëren van een centraal punt vanwaaruit het multistakeholdersbeleid wordt aangestuurd, blijven momenteel immers enorme uitdagingen.

Het mag duidelijk zijn dat cyberpesten een fenomeen is dat naast onze continue beleidsaandacht ook een transversale, gecoördineerde aanpak verdient, over de beleidsdomeinen en gewestelijke bevoegdheden heen. Dit voorstel van resolutie wil de Vlaamse Regering ertoe aanzetten om haar beloftes over de aanpak van cyberpesten eindelijk te concretiseren in een coherent transversaal beleid, waarbij de huidige ad-hocinitiatieven uit de verschillende beleidsdomeinen na evaluatie ingebed⁹ en waar dat nodig is, verder uitgebreid worden. Dat beleid moet gecoördineerd worden door het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, in nauwe samenspraak met het Departement Onderwijs en Vorming, en het Departement Cultuur, Jeugd en Media.

Katia SEGERS
Hannelore GOEMAN
Hannes ANAF
Freya VAN DEN BOSSCHE

⁹ Er zijn momenteel weliswaar verschillende, zeer waardevolle ad-hocinitiatieven, maar er kunnen vraagtekens gezet worden bij de reikwijdte en impact daarvan. Een voorbeeld is de zeer uitgebreide Cyber-Scantoolkit van het Kenniscentrum Mediawijsheid. In de periode tussen 1 maart en 31 oktober 2017 behaalde die maar 1021 paginaweergaves (of 0,44 procent van het totale aantal paginaweergaves op Mediawijs.be), terwijl de items in het dossier Cyberpesten gezamenlijk maar 18.751 (of 8,06 procent) van de totale weergaves genereerden. Zie het antwoord van minister Hilde Crevits op de schriftelijke vraag van Vera Celis over Cyberpesten – Toolkit 'Cyber-Scan' (*Schriftelijke vragen* VI.Parl. 2017-18, nr. 100, aan minister Hilde Crevits).

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

- vaststellende dat:
 - 1° ons leven en onze samenleving zich in toenemende mate in de (digitale) media afspelen;
 - 2° ons digitale leven niet alleen kansen, maar ook risico's inhoudt, waaronder het maatschappelijk belangwekkende en verontrustende cyberpesten;
 - 3° cyberpesten, dat in zeer algemene termen gedefinieerd wordt als pesten via elektronische communicatiemiddelen zoals internet of gsm, een bijzonder complex fenomeen is;
 - 4° cyberpesten een nefaste en langdurige impact heeft op het welzijn en de levenskwaliteit van slachtoffers, en vaak ook van hun omgeving;
 - 5° cyberpesten enkele typerende kenmerken heeft, die maken dat de impact op slachtoffers vaak veel ingrijpender is dan bij klassiek pesten. Zo is cyberpesten niet plaats- of tijdgebonden, zijn pesterijen langdurig en voor een groter publiek zichtbaar, kunnen daders anoniem te werk gaan en worden ze niet met hun acties geconfronteerd;
 - 6° cyberpesten deel uitmaakt van de ruimere problematiek van pesten, beide vormen niet van elkaar kunnen worden losgekoppeld en er een gezamenlijke aanpak nodig is;
 - 7° cyberpesten een fenomeen is dat zich blijft manifesteren onder alle lagen van de bevolking;
 - 8° de meeste scholen erkennen dat cyberpesten een probleem vormt en dat ze daar als school een zekere rol in moeten vervullen, maar dat het hen aan tijd, professionele ondersteuning en richtlijnen ontbreekt om cyberpesten aan te pakken;
 - 9° het fenomeen cyberpesten nog uitgebreider en bij verschillende doelgroepen onderzocht moet worden, met aandacht voor de nieuwe vormen die het fenomeen als gevolg van de constante technologische evoluties aanneemt, en met bijzondere aandacht voor de strategieën die slachtoffers het best kunnen hanteren, voor sensibilisering van omstanders en voor de meest aangewezen manier om daders aan te pakken;
 - 10° cyberpesten zowel op juridische, sociaal-educatieve als technologische gronden aangepakt kan worden;
 - 11° er momenteel geen transversale, gecoördineerde aanpak van (cyber)pesten in al zijn aspecten voorhanden is;
 - 12° een succesvol anti(cyber)pestbeleid samenwerking met de federale overheden en media- en telecombedrijven vereist;
- gelet op:
 - 1° de beleidsnota Onderwijs 2019-2024;
 - 2° de beleidsnota Jeugd 2019-2024;
 - 3° het ontbreken van aandacht voor (cyber)pesten in de beleidsnota Welzijn, Volksgezondheid en Gezin 2019-2024 en de beleidsnota Media 2019-2024;
 - 4° het advies van de Vlaamse Onderwijsraad (Vlor) van 20 december 2018 over de preventie en aanpak van pesten op school;
 - 5° het rapport 'Advies onderzoek en aanpak pesten' van het Kinderrechtencommissariaat van 1 oktober 2013;
 - 6° de voorstellen van resolutie van 31 januari 2013 en 28 januari 2014 betreffende het opstarten van een multidisciplinair wetenschappelijk onderzoek naar de oorzaken, gevolgen en mogelijke oplossingen inzake pesten bij jongeren (*Parl.St.* VI.Parl. 2012-13, nr. 1898/1 en *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2389/1);
 - 7° de voorstellen van resolutie betreffende een gecoördineerde en transversale aanpak van cyberpesten van 14 april 2016 van Katia Segers, Caroline

- Gennez, Tine Soens en Freya Van den Bossche, en van 6 februari 2018 van Katia Segers, Elke Van den Brandt en Tine Soens (*Parl.St.* VI.Parl. 2015-16, nr. 732/1 en *Parl.St.* VI.Parl. 2017-18, nr. 1472/1);
- 8° de open brief 'Van Vuurtoren naar Ankerpunt' van 6 februari 2015, waarin experts van de Vlaamse universiteiten en hogescholen pleiten voor de oprichting van een Vlaams kenniscentrum (cyber)pesten;
- gehoord:
- 1° het antwoord van minister Wouter Beke op de actuele vraag van Katia Segers van 19 februari 2020 over de herhaaldelijke vraag van experts naar een kenniscentrum (cyber)pesten;
- 2° het antwoord van minister Benjamin Dalle op de vraag om uitleg van Katia Segers van 15 oktober 2020 over een integrale aanpak van cyberpesten;
- vraagt aan de Vlaamse Regering om:
- 1° een gecoördineerd structureel aanpak van (cyber)pesten te concretiseren, gecoördineerd door het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, waarbij na evaluatie en eventuele bijsturing de huidige ad-hoc initiatieven uit de verschillende beleidsdomeinen ingebed worden in een coherent transversaal beleid;
- 2° een onafhankelijk, multidisciplinair Vlaams kenniscentrum (cyber)pesten op te richten, dat alle beschikbare knowhow en tools bundelt en ontsluit voor alle belanghebbenden: scholen, jeugd-, sport- en socioculturele verenigingen, werkgevers, zorgverstrekkers enzovoort;
- 3° aanvullende inspanningen te leveren om komaf te maken met cyberpesten door met name op het vlak van:
- a) wetenschapsbeleid:
- 1) verder te investeren in onderzoek dat een verfijnd raamwerk creëert voor het steeds evoluerende fenomeen van cyberpesten, opdat extreme gevallen van online belaging ook gemakkelijker gerechtelijk vervolgd kunnen worden;
 - 2) aandacht te blijven hebben voor de problematiek van cyberpesten onder kinderen en jongeren, maar ook het fenomeen onder volwassenen in kaart te brengen;
 - 3) verder onderzoek rond preventie, sensibilisering, melding, coping-strategieën en deraanpak te stimuleren, al dan niet in internationale samenwerkingsverbanden;
 - 4) op basis van de beschikbare kennis van de problematiek en de beperkte evidencebased interventies die ontwikkeld werden, te evalueren welke initiatieven vruchten afwerpen in de preventie, melding en aanpak van cyberpesten;
- b) media:
- 1) preventief te werken rond cyberpesten via brede sensibiliseringscampagnes in scholen en de werkomgeving, gecoördineerd door Mediawijs, het Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid;
 - 2) naast de initiatieven voor kinderen, ouders en leerkrachten ook een toolkit te ontwikkelen die specifiek gericht is op pesten onder volwassenen en verspreid wordt in bedrijven, sport- en andere clubs enzovoort, die met cyberpesten te maken krijgen;
 - 3) het vergroten van mediawijsheid en digitale competenties vanuit een multistakeholdersperspectief te blijven vooropstellen;
 - 4) de openbare omroep en private media te stimuleren om het thema cyberpesten op een evenwichtige manier te belichten in plaats van disproportionele aandacht te schenken aan buitensporige gevallen zoals de praktijken van celebritybashing, die de algemene norm rond wat al dan niet online kan, negatief kunnen beïnvloeden;

- c) onderwijs:
 - 1) een 'whole school approach' voorop te stellen in het anti(cyber) pestbeleid, zoals die al op het vlak van gezondheidsbevordering concreet naar de praktijk vertaald werd in de kadermethodiek Gezonde School. Een dergelijke aanpak combineert de vier strategieën educatie, structurele maatregelen, afspraken, en zorg en begeleiding, met de vier werkingsniveaus leerling, klas, school en omgeving;
 - 2) de initiatieven van Mediawijs over de aanpak van (cyber)pesten in de schoolomgeving te verhogen en beter bekend te maken;
 - 3) mediawijsheid op te nemen in het curriculum, in de eindtermen van het lager onderwijs en in de ontwikkelingsdoelen van het kleuter-onderwijs;
 - 4) in de nodige bijscholing te voorzien voor leerkrachten en directies;
- d) welzijn:
 - 1) een toegankelijk meldpunt voor cyberpesten op te richten dat wordt ondergebracht bij de hulplijn 1712 en dat slachtoffers informeert over de mogelijkheden om psychosociale bijstand te ontvangen, en ervoor te zorgen dat die hulplijn maximaal bereikbaar is;
 - 2) in de nodige bijscholing te voorzien voor zorgverstrekkers, artsen, hulpverleners, vertrouwenspersonen enzovoort;
 - 3) van cyberpesten een bespreekbaar thema te maken in het kader van welzijn op de werkvloer;
- e) jeugd:
 - 1) cyberpesten op te nemen in de opleiding voor animatoren in het jeugdwerk;
 - 2) in de nodige bijscholing te voorzien voor vrijwilligers in het jeugdwerk;
- 4° overleg op te zetten met de federale overheid, met name om:
 - a) te onderzoeken op welke manier ervoor kan worden gezorgd dat cyberpesters niet langer ongestoord in de anonimiteit te werk kunnen gaan, onder andere door een legaal kader te creëren voor ethisch hacken;
 - b) afstemming met de initiatieven van het Centrum voor Cybersecurity België mogelijk te maken;
 - c) politiediensten verder te sensibiliseren rond het thema van cyberpesten zodat ze meldingen daarvan altijd zeer ernstig nemen en blijven volgen;
 - d) (sociale)media- en telecombedrijven aan te manen om enerzijds dringend werk te maken van een beleid waarbij het melden van cyberpesten laagdrempeliger wordt en er actiever wordt opgetreden bij meldingen van cyberpesten, en anderzijds in toenemende mate te opteren voor safety by design, bijvoorbeeld door anonieme posts en ghostaccounts onmogelijk te maken en te investeren in slimme technologieën die cyberpesten identificeren en gebruikers sensibiliseren.

Katia SEGERS
Hannelore GOEMAN
Hannes ANAF
Freya VAN DEN BOSSCHE